

YAKIN ÇEVRE DOKTRİNİ BAĞLAMINDA RUS DIŞ POLİTİKASI: UKRAYNA MÜDAHALESİ

*Mustafa KESKİN

Özet

Bu çalışma yakın çevre doktrini bağlamında Rusya Federasyonu'nun Ukrayna politikasını incelemektedir. Özellikle yakın dönemde Ukrayna'da Rus yanlıları ile AB yanlısı Ukrayna vatandaşları arasında çıkan olaylar sonrası Rusya'nın askeri müdahalesine odaklanılmıştır. Çalışma 2014 yılında Rusya'nın Ukrayna müdahalesi ve bunun altında yatan sebeplerle sınırlandırılmıştır. Yapılan çalışmada Batının Ukrayna ile yaklaşması, Kırım'ın stratejik önemi ve Rus azınlıklar sebebiyle Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'ya müdahale ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ukrayna, Rusya Federasyonu, Yakın Çevre Doktrini

Abstract

This paper examines Ukraine policy of Russian Federation related to near abroad doctrine. Expecially we focal Russian military intervention after conflicts that took place between Russian supporters in Ukraine and Ukraine citizens who were supporters of EU. This paper is limited to Russia's intervention to Ukraine in 2014 and the reasons of its bases. We concluded that Russian Federation intervened to Ukraine because of warmer relations between West and Ukraine, strategical importance of Crimea and existence of Russian minority.

Key Words: Ukraine, Russian Federation, Near Abroad Doctrine.

GİRİŞ

Rusya Federasyonu, Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra uluslararası sistemde güç dengesinin kendi aleyhinde gelişmesi münasebetiyle eski Sovyet ülkelerine karşı “Yakın Çevre Doktrinini” geliştirmeye başlamıştır. Rusya Federasyonu kendisini güneyden çeviren bu devletlerin oluşturduğu coğrafyayı dış politikasının en öncelikli etki alanı olarak tanımlamış, bu bölgelerdeki her türlü gelişmeden birinci derece

---

* Yalova Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Öğrencisi

sorumlu olduğunu iddia etmiştir¹. Rusya uygulamaya koyduğu bu politikayla “yakın çevresini” oluşturan Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinde kalan Rus azınlığın haklarını ve sınırlardaki güvenlik sorunlarını ileri sürerek bu devletleri eskisi gibi olmasa da siyasi, askeri ve ekonomik olarak Moskova’ya bağımlı hale getirmek istemiştir.

Özellikle 2000’li yıllarda Putin’le birlikte enerji zengini olmasının avantajını da kullanarak aktif bir dış politika yürütmeye başlayan Rusya yakın çevresi olarak gördüğü Kafkaslar, Orta Asya Cumhuriyetleri, Doğu Avrupa ve Baltık’ta gücünü her geçen gün artırmış NATO ve AB ile buralarda karşı karşıya gelmiştir. 2003 sonrası Gürcistan ve Ukrayna’da yaşanan renkli devrimler, Kosova’nın bağımsızlığını kazanması, Gürcistan ve Ukrayna’nın Batı ile iyi ilişkiler geliştirmesi Rusya’yı harekete geçirmiştir. Meydana gelen bu gelişmeler çerçevesinde, Rusya uluslararası politikada tekrar etkin bir güç olduğunu göstermek ve Batı’nın nüfuz alanına girmesini engellemek için Gürcistan’a müdahale ederek Güney Osetya ve Abhazya’nın bağımsızlığını kazanmasını sağlamıştır.

Rusya ile Batı, Gürcistan’dan sonra Ukrayna krizi ile tekrar karşı karşıya gelmiştir. 1922 yılında Sovyetler Birliğine katılan Ukrayna, 1991’de Sovyetlerden ayrılmış ve müteakiben BDT kurucu üyelerinden olmuştur. Ukrayna Sovyetler sonrası bağımsızlığını ilan etmesine rağmen geçen süreçte tam anlamıyla istikrarlı bir siyasi yapıya kavuşamamış, Batı ile Rusya arasında gidip gelmiştir. Turuncu devrim ve Yuşçenko döneminde Rusya ile mesafeli politika izlenirken, Karadeniz Filosunun paylaşımı, enerji sorunu ve Batı ile yakınlaşmalar sebebiyle krizler yaşanmıştır. Yanukoviç ile birlikte tekrar Rus yanlısı politika izlemeye başlayan Ukrayna, Rusya ile iyi ilişkiler geliştirirken batı yanlısı politikaları terketmesi sebebiyle ABD ve AB yanlısı kitleyi sokağa dökmüştür.

Özellikle AB ve NATO’nun Rus “yakın çevresinin” ilgi alanına giren Ukrayna ile ilişkilerini derinleştirilmesi Rusya’yı rahatsız etmiş ve bu kriz 2014 yılında Rusya’nın Ukrayna’ya müdahalesiyle sonuçlanmıştır. Bu müdahale Doğu Ukrayna’nın işgaliyle birlikte Kırım’ın ilhakına kadar gitmiştir. Kırım ve Doğu Ukrayna’da yaşanan iç

---

¹ Mikail, Elnur Hasan; **Yeni Çarlar ve Rus Dış Politikası**, İstanbul, IQ Yayıncılık, 2007, s.254

çatışmalar ilk başlarda muhalif gruplarla iktidar yanlıları arasında başlamış gibi görünmesine rağmen, ilerleyen süreçte amacın çok farklı olduğu görülmüştür². Bu çatışmalar neticesinde öncelikle Kırım tartışmalarına neden olacak şekilde “self determinasyon” hakkını kullanarak bağımsızlığını ilan etmiş, ardından bir referandumla Rusya'ya bağlanmıştır.

Ukrayna'nın Rus dış politikasındaki önemi diğer yakın çevresinde yer alan ülkelerden çok daha fazladır. Ukrayna'nın jeopolitik önemi, enerji naklinde transit geçiş koridoru oluşturması, Rusya'nın Karadeniz donanmasının Ukrayna'nın Kırım bölgesinde bulunması bu ülkenin Rusya tarafından önemini arttıran en önemli etkenlerdendir. Bunun yanında Rusların tarih sahnesine Kiev'de çıkması sebebiyle ortak tarihi geçmişe sahip olması da Ukrayna'nın Rusya açısından önemini arttıran bir diğer etkidir.

Bu çalışmanın konusunu Rusya'nın Ukrayna müdahalesi oluşturmaktadır. Çalışma, 2014 yılında Rusya'nın Ukrayna müdahalesi ve onun öncesinde meydana gelen gelişmeler doğrultusunda Rusya'nın Ukrayna müdahalesinin arkasında yatan etkenleri incelemeyi hedeflemektedir. Literatür araştırması yapıldığında müdahaleye sebep olarak enerji güvenliği, jeopolitik faktörler, Rus milliyetçiliği, tarihsel bağlar, Kırım ve Karadeniz Filosunun önemi, Batı-Ukrayna yaklaşması gibi etkenler karşımıza çıkmaktadır. Fakat 2014 müdahalesi öncesinde çıkan çatışmaların Batı yanlısı protestolarla başlaması, bu protestoların Rusya yanlıları tarafından çatışmaya dönüştürülmesi, akabinde Kırım'ın Rusya tarafından ilhakıyla sonuçlanması sebebiyle sadece üç etken seçilerek konu incelenmiştir. Bu etkenler; Batı-Ukrayna yaklaşması, Kırım ve Karadeniz Filosunun önemi ile dış Ruslar faktörleridir.

Çalışmanın birinci bölümünde teorik çerçeve başlığı altında Rusya'nın “yakın çevre doktrini” ile ilgili açıklama yapıldıktan sonra ikinci bölümde Batı-Ukrayna yaklaşması üçüncü bölümde Kırım ve Karadeniz Filosunun önemi dördüncü bölümde ise Dış Ruslar faktörünün incelenmesini müteakip sonuç bölümüyle çalışma bitirilecektir.

---

² Özmen, H.Alpaslan,“Enerji Güvenliği Politikaları ve Kırım”, <http://www.bilgesam.org/incele/1931/-enerji-guvenligi-politikalari-ve-kirim/#.VoBmRhWLTIU>, 2014

1.TEORİK ÇERÇEVE

1.1.Literatür İncelemesi

Literatürde Rusya Federasyonu, yakın çevre doktrini ve Ukrayna müdahalesi üzerine pek çok akademik çalışma ortaya konmuştur. Zeynep Dağı genel hatlarıyla Rus dış politikasına etki eden unsurları incelerken “yakın çevrenin” Rusya Federasyonunun eski süper gücüne ulaşmak için öncelikli hedefi olduğunu belirtmektedir³. Ayrıca Dağı bunun için Rusya’nın NATO ve AB gibi hem askeri hem de siyasi her türlü oluşuma kaşı olduğunu ortaya koymuştur. “Russian andNearAbroad” adlı çalışma Rusya perspektifinden eski Sovyet ülkelerinin (yakın çevre) önemini vurgularken bu ülkelerin dış politikadaki yerini tanımlamaktadır⁴.

Rus Dış politikası, geniş bir manada yakın çevre olarak adlandırılan Bağımsız Devletler Topluluğu ile stratejik bütünleşme amaçlarken 1993’den itibaren Rus dış politikasında realizm geçerli teori olmaya başlamıştır⁵.

Rus dış politikasına etki eden iç faktörleri derinlemesine inceleyen Yapıcı, 2001 sonrası dönemde ABD ve AB ile ilişkilerin çıkarlar doğrultusunda götürüldüğünü bunun yanında Rusya’nın yakın çevreye yönelerek pozisyon belirlediği sonucuna ulaşmıştır⁶.

Hem Macdougall⁷ hem de Canar⁸ Rusya’nın “yakın çevrede” öncelikli hedefinin silahlı çatışmaları durdurmak, bu ülkelerle siyasi, askeri ve ekonomik birliktelik sağlamak olduğunu belirtmektedir. Bu amaçla Rusya aktif olarak 2000’lerde yakın çevre doktrinini uygulamaya koyarak, BDT üyeleriyle iyi ilişkiler geliştirmeyi ve bu yakın çevreyi öncelikli etki alanı haline getirmeyi hedeflemiştir⁹.

---

³Dağı, Zeynep;**Rusya’nın Dönüşümü**, İstanbul, Boyut Yayınları, 2002.

⁴RussiaandtheNearAbroad,
https://www.pearsonhighered.com/assets/hip/us/hip_us_pearsonhighered/samplechapter/0205189938.pdf

⁵Mikail, Elnur Hasan;**Yeni Çarlar ve Rus Dış Politikası**,İstanbul, IQ Yayıncılık, 2007.

⁶Yapıcı, Merve İrem;**Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etkenler**, Ankara,USAK Yayınları, 2010.

⁷Macdougall, Jim;“Russian Policy in theTranscaucasian “NearAbroad” The Case of Azerbaijan”,
https://www.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/demokratizatsiya%20archive/05-01_macdougall.pdf,
2015

⁸Canar, Burçin;**Soğuk Savaş Sonrasında Karadeniz**, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2013.

⁹Mikail, a.g.e.

Rusya'nın ortaya koyduğu politikaya göre yakın çevre içinde Ukrayna, hem konumu hem de ortak tarihi bağları sebebiyle diğer yakın çevre ülkelerinden daha önemlidir¹⁰. SSCB döneminde en büyük ikinci devlet olan Ukrayna, Rusya ile Batı arasında tampon görevi üstlenerek stratejik bir görev yerine getirmiştir. Ukrayna'nın NATO'nun yanında olması ya da olası AB üyeliği Rusya için pahalıya mal olabilir bu sebeple Putin arka bahçesi olarak gördüğü Ukrayna için hem ABD hem de AB'ye karşı çıkmaktadır¹¹.

Ukrayna özellikle de Kırım bölgesi konum itibarıyla Rusya'nın ilgi alanındayken¹² Rusya Karadeniz'e hâkim konumu ve stratejik önemi sebebiyle öteden beri burayı ele geçirmeyi düşünmüş bu sebeple burada ve Doğu Ukrayna'da yaşayan Rusları desteleyerek müdahaleye zemin hazırlamıştır¹³. Sovyetlerin yıkılmasıyla Ukrayna'da kalan bu Rus azınlık ve birincil dil olarak Rusçayı kullanan Rusyasempatizanı halk sorunlara yol açmakta¹⁴, hukuksal olarak Ukrayna müdahalesinin alt yapısını oluşturmaktadır¹⁵.

1.2. Metodoloji

“Yakın çevre politikası”, Rusya Federasyonu dışında kalan eski Sovyet topraklarına (Baltık ülkeleri, Ukrayna, Orta Asya ve Kafkasya) yönelik uygulamaya konulan dış politika konseptidir. Bu manada yakın çevre Sovyetler sonrası kurulan devletleri tanımlamaktadır¹⁶. İlk başlarda Avrasyacılar¹⁷ tarafından Rus ulusal çıkar sahasının

---

¹⁰Tsygankov, Andrei;“Vladimir Putin'slaststand: thesources of Russia'sUkrainepolicy, Post-SovietAffairs”, 31:4, 279-303, DOI: 10.1080/1060586X.2015.1005903, 2015

¹¹Oliker, Olga; Chivvis, Christopher S. ve Diğerleri; “Russian ForeignPolicy in HistoricalandCurrentContext”, RAND Cooperation,2015,

Götz, Elias, “It'sgeopolitics, stupid: explainingRussia'sUkrainepolicy, Global Affairs”, 1:1, 3-10, DOI: 10.1080/23340460.2015.960184

¹²Özmen, a.g.e.

¹³Götz, a.g.e; Özmen a.g.e.;Marxse, Christian; “ TheCrimeaCrisis An International LawPerspective”, http://www.mpil.de/files/pdf4/Marxsen_2014_-_The_crimea_crisis_-_an_international_law_perspective.pdf 2014

¹⁴Tümbektov, Bağırçan; Rusya Federasyonu Dışındaki Rus Azınlıkların ve Rusça Konuşan Topulukların Durumu, Edt. Büyükkakıncı, Erhan, **Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna**,Ankara, Phoenix Yayın, 2004

¹⁵Marxse, a.g.e.

¹⁶RussiaandtheNearAbroad, a.g.e.

¹⁷Avrasyacılar Rus dış politikasında çok önemli yeri olan iç siyasi düşünce oluşumdur. Eski Sovyet alanlarını tek tarih, tek ulus ve tek Rusya olarak tanımlamaktadırlar. Detaylı bilgi için bkz. <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/kuresel-degisimlerin-esiginde-rusyanin-avrasyaciligi/2795>

eski Sovyet topraklarıyla örtüştüğü bu sebeple de BDT¹⁸ ülkeleriyle entegrasyon sağlanması gerektiği düşüncesiyle ortaya atılan¹⁹ bu doktrin ilerleyen dönemde ülke genelinde kabul gören bir politika olmuştur. İlk kez 1993 yılında Yeltsin tarafından uygulamaya konulan yakın çevre doktrinine göre, Rusya eski Sovyetler Birliği topraklarındaki güvenlik ve istikrarın sağlanmasından sorumlu olduğunu iddia ederek askeri planlamada yakın çevreye öncelik vererek bu alanı “yaşamsal çıkar alanı” ilan etmiştir²⁰. 2001 sonrası dönemde de Moskova, “Yakın Çevre” ülkeleri üzerindeki etkinliğini daha da artırmış, sadece ekonomik değil, güvenlik düzleminde de bölgedeki etkinliğini arttırmayı hedeflemiştir²¹.

Rusya bu maksatla, BDT içinde eşitler arasında birinci olma, BDT’nin dış sınırlarını korumada özel misyon elde etme, buralarda yaşayan Rus azınlıkların haklarını koruma, yakın çevrede Rusya’nın ulusal çıkarlarını koruyarak buralarda yer alan askeri üslerin varlığını devam ettirmek istemektedir²². Bu politikalara BDT üyelerinden herhangi bir itiraz gelmesi halinde ise Gürcistan ve Ukrayna örneklerinde olduğu gibi önce etnik sorunları artırmış sonra da kurtarıcı olarak sahneye çıkmıştır²³. Bu açıdan bakıldığında Rusya’nın yakın çevre politikasında ilk hedefi silahlı çatışmaların çözünürlüğünde rol oynamak, bunun devamında da ulaşım yolları üzerinde kontrolü sağlamak, ekonomik, siyasi ve askeri şekilde yeniden entegrasyon kurmaya çalışmaktır²⁴.

Bununla birlikte hiçbir teori ya da kavramsal çerçeve tek başına Rus dış politikasının davranışlarını açıklamaya yeterli değildir. Bu sebeple çalışmada Rusya’nın Ukrayna müdahalesini anlayabilmek için uluslararası ilişkilerin en kullanışlı teorilerinden olan realizme de başvurulacaktır²⁵. Bu teori Ukrayna müdahalesinin anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. Birçok bilim insanına göre özellikle de 1993’den itibaren realist teori

---

¹⁸ BDT; 21 Aralık 1991’de üç Baltık devleti Estonya, Letonya, Litvanya ve Gürcistan hariç diğer eski Sovyet ülkelerinin katılımıyla kurulmuştur. Gürcistan 1993 yılında birliğe katılmasına rağmen 2008’de ayrılmıştır.

¹⁹ Dağı, a.g.e., s.183

²⁰ Canar, a.g.e., s.164

²¹ Yapıcı, a.g.e., s.393

²² Dağı, a.g.e., s.189

²³ Mikail, a.g.e., s.255

²⁴ Macdougall, a.g.e.

²⁵ Waltz, Kenneth; “Neorealism; Confusions and Criticism, Journal of Politics”, archive.helvidius.org/2004/2004_Waltz.pdf.s.5, 13 Mart 2015

Rusya'nın dış politika yaklaşımını, ulusal kimliğini ve çıkarlarını en iyi şekilde açıklamaktadır²⁶.

Realizm, güç ve ulusal çıkarlara dayalı uluslararası ilişkiler teorisidir²⁷. Realizmde en önemli olgu güçtür ve bu güç, askeri güçten ziyade ekonomik, siyasi, psikolojik ve askeri araçların tamamını kapsar²⁸. Realizm yirminci yüzyılda tanımlanmasına rağmen kökleri çok eskilere dayanır. Thucydides'den, Machiavelli, Hobbes ve E.H.Carr, Meinecke ve Morgenthau'ya kadar birçok düşünür bu gelişime katkı sağlamıştır²⁹.

Morgenthau'ya göre insan doğası bencildir ve kendi çıkarını düşünür dolayısıyla da devletler de kendi çıkarını düşünür. Devletlerin uluslararası sistemdeki davranışının arkasında kendi çıkarları doğrultusunda daha fazla güce sahip olma güdüsü vardır³⁰. Ayrıca uluslararası sistemde devletler kendi güvenliklerini sağlamak için politikalar geliştirmektedir. Bu bağlamda önce Gürcistan sonra Ukrayna'nın müdahale öncesi politikaları Rusya'nın güvenlik kaygısı taşımaya yol açmış, buralardaki yaşamsal çıkarı için askeri müdahalede bulunmuştur. Bu sebeple yakın çevresinde rasyonel çıkarları olan Rusya'nın Ukrayna müdahalesinin analiz edilmesi için realizm uygun teori olacaktır.

Çalışmada değişkenlerin ölçümünde analiz ve yorumlama metodu kullanılmıştır. Rusya'nın Ukrayna müdahalesindeki Batı ile Ukrayna yakınlaşmasının etkisinin ifade edilmesinde, NATO ve AB'nin doğuya doğru ilerleme politikaları ve Ukrayna'yı batıya yanaştıran anlaşmalar esas alınmıştır. Batının uyguladığı bu politikalar karşısında Rusya'nın karşı hamleleri ile verdiği tepkiler kriter olarak kullanılacaktır.

Kırım ve Karadeniz Filosunun Rusya için önemini belirlemede Kırım'ın Karadeniz'e hakim konumda olması ve Rusya için stratejik öneme sahip Karadeniz Filosunun burada (Sivastopol) bulunması dikkate alınacaktır. Buna göre Kırım'ın

---

²⁶ Mikail, Elnur Hasan; **Yeni Çarlar ve Rus Dış Politikası**, İstanbul, IQ Yayıncılık, 2007, s.93

²⁷ Roskin, G. Michael ve Berry, O. Nicholas; **Uluslararası İlişkiler**, Çev. Şimşek, Özlem, İstanbul, Adres Yayınları, 2014, s.48.

²⁸ Roskin ve Berry, a.g.e. s. 48

²⁹ Waltz, a.g.e., s.5,

³⁰ Waltz, a.g.e., s.5,

2014'de çıkan olaylar sonucu Rusya tarafından desteklenerek önce bağımsızlığını ilan etmesi sonra Rusya'ya katılması ölçüt olarak kullanılmıştır.

Dış Ruslar faktörünün Ukrayna müdahalesine etkisinin açıklanabilmesi için tarihsel olarak Rusya'nın tarih sahnesine Kiev'de çıkması ve Ukrayna'da yaşayan Rus nüfusu ile anadilini Rusça olarak kullananların oranı konunun açıklanmasında ölçüt alınacaktır. Bu sebeple Ukrayna nüfusu ile içindeki Rus nüfus oranı ve anadili Rusça olanların sayısı kullanılarak bu faktörün etkisi ölçülmeye çalışılmıştır.

2. BATI - UKRAYNA YAKINLAŞMASI

Moskova, ilan edildiği günden beri bağımsız bir Ukrayna fikrine hep mesafeli durmuştur. O, Ukrayna'yı Batı etkisinden tamamen uzak NATO ve AB üyesi olmadan tamamen kendi çıkarları gereğince yakın çevresinde tutmak istemektedir. Dolayısıyla Ukrayna Batı yerine Rus nüfuz altında olmalıdır.

Ukrayna coğrafi olarak hem Rusya hem de Avrupa arasında olduğu için AB, ABD ve Rusya'nın ilgi alanına girerken, Karadeniz'e hâkim bir pozisyonda olması bunun yanında Rusya ile en uzun doğu sınırına sahip olması stratejik önemini artırmaktadır³¹. Ayrıca AB için doğalgaz ve petrol boru hatları üzerinde olması da dikkatleri Ukrayna üzerine çekmektedir³². Avrupa aldığı gazın yüzde 80'ini Ukrayna topraklarındaki boru hatlarıyla sağlamaktadır. Bu da Rusya'nın toplam gaz ihracının yüzde 50'sine denk gelmektedir³³. Bu sebeple Rusya öncelikle Ukrayna'nın NATO, AB gibi uluslararası örgütlere üye olmasını engellemeye çalışırken gerekmesi halinde şiddete de başvurmuştur³⁴. En son Ukrayna Devlet Başkanı Yanukoviç'in Vilnius Zirvesi öncesinde AB ile Ortaklık ve Serbest Ticaret Anlaşması'nı

---

³¹Götz, Elias;It'sgeopolitics, stupid: explainingRussia'sUkrainepolicy, Global Affairs, 2015, <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23340460.2015.960184>, 15 Aralık 2015.

³²Götz, a.g.e.

³³ International MonetaryFund. Russian Federation: 2014 Article IV Consultation Staff Report; InformationalAnnex; PressRelease. International MonetaryFund, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr14175.pdf> , 10 Aralık 2015.

³⁴Götz, a.g.e.

imzalamayacağını beyan etmesiyle başlayan protestolar neticesinde Ukrayna'ya müdahalesi bunun en somut örneğidir³⁵.

Yanukoviç'in Batı ile ilişkileri dondurarak Rusya yanlısı politika izlemesi sebebiyle Kiev'de başlayan bu protestolar Ukrayna geneline yayılırken Yanukoviç devrilmiş batı yanlısı Poroşenko iktidara gelmiştir. Poroşenko'nun askıya alınan Ortaklık Anlaşmasını imzalamasıyla Putin Doğu Ukrayna ve Kırım'da Rusya yanlılarını desteklemiş, çatışmalar yaşanmasına yol açmıştır. 2014 yılında çatışmaların tırmanmasıyla birlikte Rusya'nın desteklediği Kırım parlamentosu bağımsızlık ilan etmiş sonra da yapılan referandumla Rusya'ya katılmayı onaylamıştır. Çünkü AB ve ABD için Ukrayna önemli olmakla birlikte Rusya açısından çok daha fazla öneme sahiptir. Ukrayna, Rusya'nın yakın çevresinde güvenliğini sağlaması, tekrar süper bir güç olması, sıcak denizlere inmek istemesinin gerçekleşmesinde çok önemli bir konumdadır.

NATO ile Ukrayna arasındaki ilişkiler ilk başlarda temkinli yürümesine rağmen ilerleyen dönemlerde yakınlaştırıcı anlaşmalar imzalamaya başlamışlardır. Bunun için "Ayrıcalıklı Ortaklık Şartı" 1997'de imzalanmış, 1998 yılında Ukrayna ve NATO arasında Savunma Reformu Çalışma Grubu kurulmuştur³⁶. Ukrayna 2000 yılında BİO Kuvvetler Statüsü Anlaşması'nı onaylarken, 2005 yılında "Yoğunlaştırılmış Diyalog" aşamasına geçilmiştir. 2007 yılında NATO-Ukrayna Komisyonu kurulmuş, birlikte yoğunlaştırılmış işbirliği programını başlatmışlardır³⁷. Buna karşın Rusya da 2008 yılında yayınladığı dış politika konseptinde yakın çevre ülkeleriyle ikili ve çok taraflı işbirliğini geliştirmeyi hedeflemiş ve bununla bölgede Batı yanlısı ve Batı önderliğindeki tüm oluşumlara karşı çıkmıştır³⁸. NATO'nun son dönemde özellikle Gürcistan ve Ukrayna'yı da içine alarak Karadeniz'e doğru genişlemesine ulusal güvenliğine tehdit olarak algılayarak şiddetle karşı çıkmıştır. 2008'deki Gürcistan operasyonu bu gösterirken 2014 Ukrayna müdahalesiyle

---

³⁵Oliker, Olga; Chivvis, S.Christopher ve Diğerleri;"Russian ForeignPolicy in HistoricalandCurrentContext", RAND

Cooperation,<http://www.rand.org/pubs/perspectives/PE144.html>, 15 Aralık 2015

³⁶Yapıcı, Utku, "Ukrayna-Nato İlişkilerinin Tarihsel Analizi", <Http://Www.Ayk.Gov.Tr/Wp-Content/Uploads/2015/01/Yapıcı-Utku-Ukrayna-Nato>, 15 Aralık 2015.

³⁷ NATO - Ukrayna Komisyonu toplandı, <http://www.hurriyet.com.tr/nato-ukrayna-komisyonu-toplandi-6711653>, 15 Aralık.2015

³⁸Canar,a.g.e.,s.170

de AB'nin ilerlemesine tepki gösterilmiştir. Ukrayna, Rusya'nın benzer şekilde 2008'de Gürcistan'a müdahale etmiş olmasına rağmen Rusya ile uzun bir sınıra sahip olması, Slav kültüründen gelmeleri ve ekonomik bağılıklarından dolayı Gürcistan'a göre daha önemli görülmektedir³⁹.

NATO doğuya doğru genişlerken AB de doğu komşuluğu politikasını uygulamaya koymuştur. Bunun için de AB 2008 yılında, Ukrayna başta olmak üzere Azerbaycan, Ermenistan, Belarus, Moldova ve Gürcistan ile doğu komşuluğunu geliştirici politikalar izlemeye başlamıştır⁴⁰. Rus siyasetçiler özellikle Ukrayna'nın AB üyeliğini NATO genişlemesinin Truva atı olarak görmekteyler⁴¹. Bunun için AB'nin Ukrayna ile üyeliğe varacak derecedeki ilişkilerinden rahatsız olmaktadır.

3. KIRIM VE KARADENİZ FİLOSUNUN ÖNEMİ

Kırım Ukrayna'nın güneyinde Karadeniz'e doğru yarımada şeklinde uzanan Ukrayna'ya bağlı özerk cumhuriyettir. Nüfusu 2 milyon civarında olan bölgenin yaklaşık yüzde 60'ı Rus yüzde 25'i Ukrayna, yüzde 13'ü de Tatar etnisitesine aittir⁴². 2500 kilometrenin üzerinde sahil uzunluğu bulunan ve yaklaşık 26.000 km² yüzölçümüyle Karadeniz'deki sayılı doğal limanlardan ve Rusya'yı sıcak denizlere açan en önemli deniz üslerindedir.

İlk bakışta, Ukrayna'daki gerginlik, Kırım'da referandum ve Rusya'ya bağlanma kararı açık bir şekilde sürpriz olmuştur. Aslında Kırım 1954 yılına kadar Rusya'ya bağlı bir yarımada iken 1954 yılında Ukrayna'nın Rusya'ya katılımının 300. yılı anısına Kruşçev zamanında Ukrayna Cumhuriyeti'ne hediye edilmiştir⁴³. Ukrayna'nın 1991'de bağımsızlığı sonrası ise Rusya, Kırım yarımadası ve Sivastopol'de askeri üssünün yanında Karadeniz'de üstünlüğünü de kaybetmiştir. Rusya 1993 yılında parlamentodan oybirliği ile Sivastopol'un Rusya'nın bir parçası

---

³⁹Tsygankov, Andrei; Vladimir Putin'slaststand: thesources of Russia'sUkrainepolicy, Post-SovietAffairs, <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/1060586X.2015.1005903>, 10 Aralık 2015.

⁴⁰Tsygankov, a.g.e.

⁴¹Götz, a.g.e.

⁴² <http://ukrcensus.gov.ua/eng/results/general/nationality/Crimea/>

⁴³ Özbay, Fatih; "Rus Dış Politikası ve Güncel Sorunlar" Doktora Dersi, Yalova Üniversitesi İİBF, 06 Mart 2015

olduğuna dair karar çıkartarak Kırım'ın 1954 yılında Ukrayna'ya devrini meşru kabul etmemiştir⁴⁴.

Rusya'nın yakın evre politikasında Kırım'la birlikte Karadeniz Filosunun çok önemli bir yeri vardır. Çünkü filonun bulunduğu bölge jeopolitik ve jeostratejik olarak Orta Asya, Kafkaslar, Karadeniz ve oradan da Akdeniz'e açılabilmesi münasebetiyle Rusya için vazgeçilemez noktadır⁴⁵. Ayrıca Karadeniz'in tam merkezinde deniz ve hava unsurları olarak askeri konuşlanması için en ideal yerdir⁴⁶. Sivastopol'deki askeri üs ilk başlarda deniz üssünün kullanım süresi, donanmanın paylaşımı gibi konularda sorunlar yaşanmasına sebep olurken Rusya uzun süreli kullanım anlaşmaları ile üssü kullanmaya devam etmiş, Kırım'ın ilhakıyla birlikte de tamamen kontrolü ele geçirmiştir.

Rusya bölgenin taşıdığı stratejik önem sebebiyle bölgeye olan ilgisini hiçbir zaman yitirmemiş, aksine mevcut demografik yapıyı Ukrayna'ya karşı silah olarak kullanmıştır⁴⁷. Çünkü Rusya'nın eskiden beri ana hedefi Sivastopol askeri üssünü ele geçirmek bunun yanında Rusça konuşulan ve çok sayıda Rus'un yaşadığı Kırım bölgesini koruma bölgesine almak, akabinde Karadeniz'in doğusundaki Ker boğazı ve Azak Denizi gibi stratejik suyollarını ele geirmektir⁴⁸. Bunun yanında Rusya NATO'nun Karadeniz'e doğru genişlemesini yaşamsal çıkar alanına saldırı olarak gördüğü için bölgeyi doğal güvenlik bölgesi olarak görmüştür⁴⁹. Böylelikle 2014 yılında Kırım'ı topraklarına katan Rusya, yakın çevresinde güvenliğini sağlamış aynı zamanda Ukrayna yönetimine diğer topraklarının da risk altında olduğu mesajını vermiştir⁵⁰.

Harita 1: Kırım Haritası

---

⁴⁴Canar, a.g.e., s.81

⁴⁵ Akman, Halil;“Kırım-Sivastopol Üssü ve Karadeniz Rus Filosunun Paylaşım Sorunu”, <http://www.turkishstudies.net/DergiPdfDetay.aspx?ID=6474>, 10 Aralık 2015

⁴⁶ Akman, Halil, a.g.e.

⁴⁷ Özmen, H.Alpaslan;“Enerji Güvenliği Politikaları ve Kırım”, 2015,

<http://www.bilgesam.org/incele/1931/-enerji-guvenligi-politikalari-ve-kirim/#.VoBmRhWLTIU> E.T: 10 Aralık 2015

⁴⁸Götz, a.g.e.

⁴⁹Canar, a.g.e., s.166

⁵⁰Götz, a.g.e.

Kaynak: kaynak: www.aljazeera.com.tr. 11 Aralık 2015

Haritada görüldüğü gibi Kırım'ın Rusya'nın müdahalesi sonucuyla bağımsızlığını ilan ederek Rusya'ya bağlanması Rusya'yı Karadeniz'de hakim duruma getirmiştir. Rusya Kırım'ı topraklarına kattıktan sonra buradaki askeri üssünü daha da güçlendirerek aleyhine gelişen enerji projelerine karşı ön almış, Kafkaslar ve Orta Asya'dan gelecek petrol ve doğalgaz akışını kontrol ederek Karadeniz havzasındaki enerji jeopolitiğini kendi lehine çevirmiştir. Kırım'ın Rusya'ya katılmasının uluslararası toplum tarafından tanınması durumunda da Rusya'nın Karadeniz'de Münhasır Ekonomik Bölgesi genişleyecektir.

4. DIŞ RUSLAR FAKTÖRÜ

Rusya-Ukrayna ilişkilerinde Rusya'nın Ukrayna'ya müdahale etmesindeki bir diğer neden Ukrayna'da yaşayan ve Dış Ruslar olarak adlandırılan Rus azınlığıdır. Bunun yanında sadece Ukrayna'da değil diğer eski Sovyet ülkelerinde de hatırı sayılır seviyede Rus azınlık yaşamaktadır. Bunun sebebi hem Çarlık döneminde hem de SSCB döneminde Ruslar ve diğer milletlerin farklı bölgelere göç ettirilmiş olmalarıdır. Özellikle Stalin zamanında Ruslar ve Beyaz Ruslar Ukrayna'ya göç ettirilirken Ukraynalılar arasında da Rusçanın yaygınlaşması hedeflenmiştir. Bunun sonucunda kendi kimliğinden uzaklaşan Rusça konuşan ve kendilerini Rusya'nın bir parçası gören Ukraynalılar ortaya çıkmıştır⁵¹.

⁵¹Tümbektov, a.g.e. s.55-57

1991 yılında imzalanan Minsk ve Almatı anlaşmalarıyla birliğe üye eski ülkeler arasındaki sınırların resmîyet kazanmasıyla birlikte yaklaşık 25 milyon Rus ve 5 milyon Rusça konuşan insan anavatanları dışında kalarak azınlık durumuna düşmüşlerdir. Bu nüfusun çoğunluğu da 11 milyon kişiyle Ukrayna'da kalmıştır⁵². Oransal olarak ise Ukrayna nüfusunun yüzde 18'si Ruslardan oluşmaktadır⁵³.

Ukrayna'da kalan bu Rus azınlık 2014 yılında çatışmalara sahne olan Doğu Ukrayna ve Kırım bölgelerinde yaşamaktadır. Bu insanların başka bir ülkede azınlık statüsüne düşmesi her anlamda sorunların çıkmasına yol açmıştır. Kiev İstatistik Enstitüsünün raporuna göre, Ukrayna'da yaşayan Rus azınlığının oranı yüzde 20'lerdeyken, Ukrayna asıllı olup da Rusçayı ana dili gibi görenlerin oranı yüzde 30'lardadır⁵⁴. Örneğin Donbas bölgesinde Rus etnisitesi yüzde 47 oranındayken Rusça konuşanların oranı yüzde 67'dir⁵⁵. Rusça konuşan bu Ukraynalılar da kendilerini Rus olarak tanımlamaktadırlar.

Bununla birlikte Kırım'da nüfusun yaklaşık yüzde 60'ı, Doğu Ukrayna'da yüzde 40'ı Ruslardan oluşmaktadır. Bir başka açıdan ise Ukrayna'daki tüm Rusların yüzde 80'i çatışmaların çıktığı Doğu Ukrayna'da yaşamaktadır⁵⁶. Rus sınırına yakın olan Lysychansk kentinde nüfusun yüzde 81,5'inin ana dili Rusçadır. Dolayısıyla Doğu Ukrayna'da yaşayan Ruslar ve Rusça konuşan Ukraynalılar Rus yanlısıdır ve iki ülke halkları etnik, dilsel ve kültürel olarak da birbirine karışmış durumdadırlar⁵⁷. Aşağıdaki haritada görüleceği üzere ülkenin doğusuna gidildikçe Rusça konuşanların oranı bariz bir şekilde artarken batısında Avrupa Birliği yanlısı ve milliyetçi Ukraynalılar yaşamaktadır⁵⁸.

Harita 2: Ukrayna'da Rusça konuşulan bölgeler

---

⁵²Tümbektov, a.g.e.s.52.

⁵³ <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil/ukrayna>

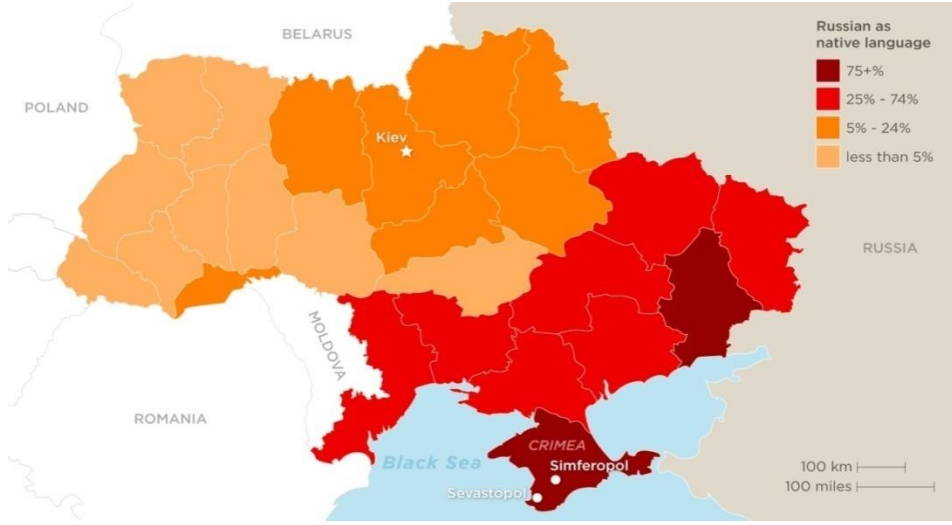
⁵⁴Tümbektov, a.g.e. s.58

⁵⁵Tümbektov, a.g.e., s.58

⁵⁶Büyükakıncı, Erhan, Bağımsızlık Sürecinde Ukrayna-Rusya İlişkileri , Edt. Büyükakıncı, Erhan, **Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna**, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2004, s.420

⁵⁷Canar, a.g.e., s.168

⁵⁸Khanna, Parag, **Yeni Dünya Düzeni**, Çev. Akbaş, Elif Nihan, İstanbul, Pegasus Yayınları, 2011, s.61.

Kaynak:<http://www.cnn.com/interactive/2014/02/world/ukraine-divided>, 11 Aralık 2015

Rusya bu bölgelerde yaşayan azınlığı bahane ederek Ukrayna üzerinde istediği şekilde politika izlemektedir. Bu bağlamda Rusya'da birçok neoemperyal düşünceye sahip kimse Ukrayna'yı ilhak etmeyi savunabilmektedir⁵⁹. Yeltsin'den günümüze tüm Rus siyasetçiler ve Rus düşünürler Rus azınlığa yönelik herhangi bir ayrımcı politikaya karşı fiiliyatta da cevap vereceklerini her ortamda belirtmektedirler⁶⁰. Zira 2014'de Kırım'ın ilhak edilerek Rusya'ya bağlanmasında da bu Rus azınlığın payı oldukça yüksek olmuştur. Çünkü Kırım'ın çoğunluğu Rus milliyetindedir ve bunun yanında Ukraynalı olup da anadili Rusça olanlar da onlar gibi hareket etmektedir. Bu sebeple Kırım'da yapılan referandumda yüksek bir oy oranıyla Rusya'ya bağlanma kararı alınmıştır. Dolayısıyla Rusya bölge sınırlarını kendi sınırları gibi algılayarak Rus azınlığın haklarını koruma bahanesiyle bu "dış Rusları" yakın çevresine baskı aracı olarak kullanmakta gerektiğinde Doğu Ukrayna'da olduğu gibi silah ve askeri personelle destekleyerek müdahale etmektedir⁶¹.

Sonuç olarak Rusya Sovyetler sonrası Ukrayna'da kalan Rusları desteklemeyi sürdürmekte, onları kullanarak bu ülkeye karşı politikasını şekillendirmekte hatta müdahale etmektedir. Son yaşanan Kırım'ın ilhakıyla da uluslararası topluma yakın çevresinde olanlara seyirci kalmayacağı mesajı vermektedir.

⁵⁹ Dağı, a.g.e., s.217

⁶⁰ Dağı, a.g.e. s.218

⁶¹ BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin 2014 raporuna göre bu Rus azınlıklar Moskova yönetimi tarafından silah ve personel olarak desteklenmiştir. Detaylı bilgi için bkz. www.un.org.

SONUÇ

Dünyanın en geniş topraklarına sahip olan Rusya bulunduğu coğrafyada güvenlik ihtiyacı, enerji güvenliği, jeopolitik konum gibi sebeplerle yakın çevresini dış politikada ilk sıraya yerleştirmiştir. Rusya, Sovyetler sonrası kurulan bu ülkeleri başta askeri, siyasi ve ekonomik, olmak üzere nüfuzu altına almak için “yakın çevre doktrinini” geliştirmiştir. Rusya geliştirdiği bu politikayla kendi coğrafyasında etkin bir güç olmayı hedeflerken bunu Batı ile ilişkilerde denge unsuru olarak kullanmayı da amaçlamaktadır. Bunun için Rusya 2000’li yıllardan itibaren Doğu Avrupa, Kafkaslar, Orta Asya’daki eski Sovyet ülkelerinden oluşan BDT ülkeleriyle ilişkileri güçlendirmeye çalışmaktadır.

Bu “yakın çevrede” Rusya için Ukrayna, Gürcistan’la birlikte en çok sorun çıkartabilecek ülkelerdendir. Ukrayna’nın Avrupa ile Rusya arasındaki konumu, Karadeniz’e hakim olması ve aynı ırktan gelmeleri Ukrayna’yı yakın çevrede ön plana çıkartmaktadır. Bu sebeple Rusya Batı’nın Ukrayna’ya doğru ilerlemesine izin vermemek için hamleler yapmaktadır. Zira NATO ve AB’nin Ukrayna ile yakınlaşmaları Rusya’yı tedirgin ederek müdahalesine yol açmıştır.

Bunun yanında Rusya’nın Sovyetler sonrası Karadeniz’deki en büyük deniz filosunun Kırım/Sivastopol’da kalması iki ülke arasında sürekli sorun oluşturmuştur. Bu filonun varlığı Rusya’nın Ukrayna’daki çatışmalara taraf olarak Kırım’ı ilhak etmesiyle sonuçlanmış, bölge tamamen Rus kontrolüne girmiştir. Ayrıca Kırım’da bulunan yüksek orandaki Rus etnisitesi de Rusya’nın Ukrayna müdahalesinde etkin rol oynamıştır. Ukrayna nüfusunun yaklaşık yüzde 18’inin, Kırım’ın yüzde 60’dan fazlasının Rus oluşu çıkan çatışmalar sebebiyle Rusya’nın bu halkı korumak için her şeyi yapabileceğini göstermiştir.

Gelinen noktada Rusya’nın tekrar süper güç olabilmesi Brezezinski’nin söylediği gibi Ukrayna’sız olmayacaktır. Bunun için önce yakın çevresi üzerinde etkin olması gerekmektedir. Dolayısıyla Rusya, Ukrayna örneğinde olduğu gibi yakın çevresinin ABD ve AB’nin değil kendi nüfuz alanında olmasını istemekte, gerektiğinde müdahale etmektedir.

KAYNAKÇA

AKMAN, Halil: “Kırım-Sivastopol Üssü ve Karadeniz Rus Filosunun Paylaşım Sorunu”, <http://www.turkishstudies.net/DergiPdfDetay.aspx?ID=6474>, 2015, 10 Aralık 2015

BREZEZİNSKİ, Zbigniew: Büyük Satranç Tahtası/Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri, Çev. Türedi, Yelda; İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2010.

BÜYÜKAKINCI,

Erhan: “Bağımsızlık Sürecinde Ukrayna-Rusya İlişkileri”, Edt. Büyükkakıncı, Erhan, Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2004.

CANAR, Burçin: “Soğuk Savaş Sonrasında Karadeniz, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2013.

DAĞI, Zeynep: Rusya'nın Dönüşümü, İstanbul, Boyut Yayınları, 2002.

GÖTZ, Elias: “It'sgeopolitics, stupid: explainingRussia'sUkrainepolicy, Global Affairs”, <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23340460.2015.960184>, 15 Aralık 2015.

KHANNA, Parag: Yeni Dünya Düzeni, Çev. Akbaş, Elif Nihan, İstanbul, Pegasus Yayınları, 2011.

MİKAİL, Elnur Hasan: Yeni Çarlar ve Rus Dış Politikası, İstanbul, IQ Yayıncılık, 2007.

MACDOUGALL, Jim: “Russian Policy in theTranscaucasian “NearAbroad” The Case of Azerbaijan”, https://www.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/demokratizatsiya%20archive/05-01_macdougall.pdf, 12 Aralık 2015.

MARXSE, Christian : “ TheCrimeaCrisis An International LawPerspective”, http://www.mpil.de/files/pdf4/Marxsen_2014_-_The_crimea_crisis_-_an_international_law_perspective.pdf 2014, 10 Aralık 2015

OLİKER, Olga: Chivvis,S.Christopherve Diğerleri; “Russian ForeignPolicy in HistoricalandCurrentContext”, <http://www.rand.org/pubs/perspectives/PE144.html>15 Aralık 2015

ÖZBAY, Fatih: “Rus Dış Politikası ve Güncel Sorunlar” Doktora Dersi, Yalova Üniversitesi İİBF, 06 Mart 2015

ÖZMEN, H.Alpaslan: “Enerji Güvenliği Politikaları ve Kırım”, <http://www.bilgesam.org/incele/1931/-enerji-guvenligi-politikalari-ve-kirim/#.VoBmRhWLTIU> , 10 Aralık 2015

ROSKİN, G.Michael ve Berry, O.Nicholas: Uluslararası İlişkiler, Çev. Şimşek, Özlem; İstanbul, Adres Yayınları, 2014.

TSYGANKOV, Andrei: “Vladimir Putin'slaststand: thesources of Russia'sUkrainepolicy”,Post-SovietAffairs,<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/1060586X.2015.1005903> , 10 Aralık 2015

TÜMBEKTOV, Bağırca: Rusya Federasyonu Dışındaki Rus Azınlıkların ve Rusça Konuşan Toplulukların Durumu, Edt. Büyükakıncı, Erhan, Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2004

WALTZ, Kenneth: “Neorealism; ConfusionsandCriticism, Journal of Politic”, s.5, archive.helvidius.org/2004/2004_Waltz.pdf. 13 Mart 2015

YAPICI, Merve İrem: Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etkenler, Ankara, USAK Yayınları, 2010.

YAPICI, Utku: “Ukrayna-Nato İlişkilerinin Tarihsel Analizi”, [Http://Www.Ayk.Gov.Tr/Wp-Content/Uploads/2015/01/Yapici-Utku-Ukrayna-Nato](http://Www.Ayk.Gov.Tr/Wp-Content/Uploads/2015/01/Yapici-Utku-Ukrayna-Nato), 15 Aralık 2015.

International MonetaryFund; Russian Federation: 2014 Article IV ConsultationStaff Report; InformationalAnnex; PressRelease. International MonetaryFund,<https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr14175.pdf>, 10 Aralık 2015.

NATO - Ukrayna Komisyonu toplandı, <http://www.hurriyet.com.tr/nato-ukrayna-komisyonu-toplandi-6711653>, 15.12.2015.

RussiaandtheNearAbroad;

https://www.pearsonhighered.com/assets/hip/us/hip_us_pearsonhighered/samplechapter/0205189938.pdf, 10 Aralık 2015.

<http://ukrcensus.gov.ua/eng/results/general/nationality/Crimea/> 10 Aralık 2015.

<http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/kuresel-degisimler-esiginde-rusyanin-avrasyaciligi/2795>, 10 Aralık 2015.